ІВАН БУҐЕРА

УКРАЇНСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ НА ЛЕМКІВЩИНІ

ЛЬВІВ 1936.
БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

не знає! —

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Ч: 2.

ІВАН БУҐЕРА

УКРАЇНСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ НА ЛЕМКІВЩИНІ

ЛЬВІВ 1936.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НА СТОРОЖІ“

Високоповажаному Панові Степанові Сірополкові на память з Лемківщини автор.

10/8 1936.

Друковано 1500 примірників
в друкарні ОО. Василіян у Жовкві

СЛОВО ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Велика духова культура нашого Українського Народу збереглась в устних переказах. Це був найпростіший спосіб передати щось до відома потомству; колись переказ був єдиним джерелом відомостей про минувшину.

Переказ — це дорога виховання, морального і матеріяльного, що по ній поступають роди і народи у своїй віковій поведінці. Релґія, обряди, рідна мова, рідні пісні, рідна земля, рідна історія, культурні діла становлять спадщину по наших предках; вони є предметом, який треба не лише пильно зберігати, плекати та пізнавши — у корисному наслідувати.

Устний переказ, цебто традиція формує нашу душу, насталює характер і волю до збірного зусилля — це чудесна криниця віджвної обнови й сили до нових змагань. Нарід, що плекає свою рідну традицію, не загине, бо сила традиції незвичайно велика. Плекаючи традицію, докажемо правдиву і найбільшу любов до Батьківщини. Наше завдання: пізнати і наслідувати наших предків в їх чеснотах і добрих цінних поступках, а відкинути від себе все чуже, штучно прибране.

Всякі важніші переміни, що відбуваються в нутрі народу та потрясаючі події, які займають увагу широких народніх рядів, дають зачаток до творення нових пісень, що нераз довгі віки удержу-

ються в народній пам'яти. Отже й народні пісні, так само, як і мова, є витвором народнього духа. Вони живуть, розвиваються, в'яжуться тісно із духовим життям народу, як його найсильніший вислід. Народні українські пісні розбуджують любов і повагу до рідного слова; розвивають й підносять усе, що лишень доброго і гарного в людській душі, заступають часто недостачу школи і писаної літератури.

Українська народня пісня плекає в нас почуття краси, розвиває природні спосібности нашого народу, і його фантазію; вона є могучим культурним чинником.

Велике значіння українських народніх пісень для пізнання історичного і культурного розвою українського народу — для науки взагалі: для історії, етноґрафії (побутівщини), дають українські народні пісні дуже багатий матеріял.

Українські побутові та обрядові — у цій книжечці зібрані весільні пісні на Лемківщині — вказують нам усю сполуку чисто українських народніх черт. Вони заховують у собі цінний нам старинний характер, нашу простодушність злучену з високою культурою. Любовні пісні відзначаються своєю задушевністю.

Велике культурне діло зробив автор цеї книжки Іван Буґера, збираючи пильно всі українські весільно-обрядові пісні на Лемківщині, бо вони відкривають перед нами чисту душу наших братів Лемків та цілому українському народові вказують, що засянські Лемки — це наші брати з крови і кости, їхня краса — поезія — це наша спільна українська поезія — властива нашому народові.

Ми українці Лемки вдячні авторові за його щиру працю, що в ній находимо живе від-

зеркалення нашої славної минувшини, як це співають:

„В нашім дворі став, Де я ся ту взяв; Ходив єм по Україні, Люди мі тя нараіли, Пан Біг мі тя дав“...

Ми повинні читати пильно ці рядки та взоруватися в нашому весільному обряді; заразом вистерігаючися чужих плодів і пиття шкідливих алькогольних напоїв, бо це ані чести нам не принесе, а навпаки придержує нас серед небажаних і нікчемних обставин.

Недаром сказав наш найбільший поет і ґеній, Тарас Шевченко: Наша пісня, наша дума, Не вмре, не загине... От, де люди наша слава, Слава України!

Без золота, без каменю, Без хитрої мови, А голосна і правдива, Як Господа слово!

Ю. Тарнович

ПЕРЕДМОВА.

Духова культура українського народу виявляється в звичаях і обрядах, зв'язаних із поодинокими фазами людського життя, поодинокими функціями праці та порами року.

В родинному житті грають особлившу ролю: народини, весілля й похорони.

Весільні обряди виходять поза рямки родинного свята і захоплюють цілу громаду. У теперішній весільній обрядовости зберігаються старі форми родинного життя, що сягає ще доби патріярхату та перших часів християнства.

Тому, що сьогоднішня „модерна" культура випирає щораз більше наші гарні, стародавні звичаї, наша молодь здебільша вже забуває свої рідні, батьківські весільні обряди й пісні та заступає їх часто густо чужою, нераз соромницькою тандитою — пускаємо в світ цю маленьку збірку з вірою, що вона бодай тут на Лемківщині причиниться до закріплення наших звичаїв, що основані на природнім законі Божім і науці Ісуса Христа.

Милик, у листопаді 1934 р.

Автор

ЗАЛЬОТИ.

Весілля на Лемківщині попереджає звичайно залицяння, що його облекшують всякі товариські сходини, як забави, музики, а головно т. зв. „вичіркі".

Коли парубкові сподобається якась дівчина, старається конче її намовити, щоб ходила на „вичіркі". Таких вичірок буває в селі 4-5 партій. До одної хати сходиться найбільше 10-15 дівчат. Приходять там і хлопці. Дівчата прядуть і співають різні пісні, а парубки помагають співати та роблять жарти: висмикують прядиво, в'яжуть двом дівчатам разом коси і т. п. На тих то вичірках старається парубок свою милу добре пізнати.

Колиж парубок впевнився, що дівчина має охоту вийти за нього заміж — бере з собою двох поважних господарів, і звичайно в четвер вечором ідуть до неї на т. зв. „зальоти". Беруть з собою 1 л. „палюнки" себто горівки. Коли входять до хати, то наперед іде оден господар і другий, що їх називають старости, а за ними молодий. Староста знимає капелюх і каже: „Слава Ісусу Хрісту!" „Слава на віки", відповідає господиня дому або господар — „Вітайте ґу нам — просиме близше". Староста відповідає: „Дякуєме за привітанку", і дальше привитує господиню або господаря „як ся Ви ту маєти, чисьте здраві добре". „Добре" відповідає господиня „а як Ви ся там мати, що

нам нового повісти“. „Нич нове“, відповідає староста, „прийшли з ме до Вас, бо чули з ме, же мати коня (або корову) на продаж“. Господар просить їх до світлиці (це комната для гостей) і там сідають за стіл. Зачинають говорити про погоду, про господарку, та завсіди натякують про женячку. Тим ча́сом в пекарні (кухні) мати смажить яєшницю й приготовляє на таріль бриндзю або сир.

Опісля кладе господиня на стіл хліб, коло хліба ставить бриндзю й яєшницю. Скоро староста бачить на столі хліб, витягає пляшку з горівкою, ставить на стіл, наливає в келишок горівки й подає господареві, кажучи: „Но пане ґаздо! Не прийшли з ме ту нич купувати, але от сему молодцеви подобалася Ваша Нацка, і хтіл би си єй од Вас купити. Але перше випийте, ґардло треба промочити, жеби лекше било ґадати“. Господар бере келишок до рук і каже: „Дай Боже, жеби то діло, яке зачинаме допровадити до скутку, а Вам пане старосто на здравлє“. Коли господар випив сам, наливає й подає старостові, а цей передає по черзі всім. Так п'ють всі та зачинають говорити про „вяно“ молодої. Як вже погодилися що до приданого молодої, тоді звичайно — як парубок походить з іншого села — їдуть на т. зв. „оглядини“ себто на обзорини. Саме, родина молодої приїздить подивитися на господарство молодого. Звичайно того самого тижня їдуть „до записів“, це батьки молодят записують своїм дітям обіцяне майно, а потім (найчастіше в суботу) „несуть до священика на оповіди“.

ДРУЖБІВСЬКИЙ ТАНЕЦЬ, СПРОШУВАННЯ ГОСТЕЙ І ПЛЕТЕННЯ РІЩКИ.

Саме весілля на Лемківщині зачинается звичайно в суботу т. зв. „дружбівськім танцьом".

Одначе вже в четвер пополудні йде молодий просити сватьбу на весілля, а в суботу вечером ходять дружби вдруге просити на весілля. Три дружби, одягнені святочно, але тільки в сорочках і в камізельках, з палицями в руках, ходять по родині, кумах і знайомих і просять їх на слідуючий день в гості. Коли прийшли до хати, стають коло порога і кажуть: „Найсамперід приходими до дому Вашого ознаймити причину прибитя нашого: Як сотворил Бог небо, землю й рай, а в тім раю першого чоловіка Адама, той чоловік жив висше 30 літ і подумав собі: Боже, Боже! Всі звірята попарі, а я сам. Бог вислухал его молитви, зіслал на него твердий сон, винял ему з лівого боку ребро, приложил до правого — ставай Адаме, горе! Сталася воля твоя й жена твоя. Так і наш младенец вибираеся до св. Сакраменту і през нас трьох післанців просит: ажебисте не били велобні[1]), жеби сте били притомні[2]), жеби сте зобралися завтра во свати; а як почуете галас, жеби сте ішли зарас. Слава Ісусу Хрісту".

Тим часом у молодого грають музики. Їх справляе молодий на пращання своїм товаришам, і цю забаву називають „дружбівський танец".

Рівно ж цього самого вечора плетуть дружки в молодої „ріщку“[3]), співаючи притім відповідні пісні:

„Юш ся нам видає наша товаришка, кєби то далека, а то така близка.

Качалося ябко, долов яблонямі, наша товаришка розлучатся з намі.

Вивіли з ми ріщку з того камарішку[4]), жеби люди знали, же мам товаришку.

Товаришко моя юш ся розійдеме, юш зелене пірко віті не будеме.

Дотля з ме го віли, аж ся нам сприкрило, тераз не будеме, бо ся розійдеме.

Ми сестри, ми сестри, в купочці ми росли, такі часи прийшли, же з ме ся розишли.

Росплет же мі мамо, росплет же мі косу, не дай мя до біди, дай мня до роскошу“.

По вивиттю ріщки йде молода з дружками також на цей дружбівський танець.

ВЕСІЛЛЯ ПЕРЕД ШЛЮБОМ У МОЛОДОГО.

В неділю пополудні, сейчас по Службі Божій зачинається властиве весілля. Один дружба їде фірою по „гудаків“, а другі два йдуть просити ще раз сватьбу на весілля. Просять три рази, а й більше; чим більше просять тим парадніше і гонорніше. Просять обов'язково родину ближчу й дальшу, кумів і сусідів.

Менше більше як мине по запрошенні добра година, зачинають сходитися до молодого запрошені гості.

Тим часом в хаті молодого рух. Куховарки зносять столи і ставлять їх попід стіни, а попри столи ставлять лавки, щоб кожному було вигідно сидіти. Посередині, але так, щоб не дуже на заваді, ставлять лавки для „гудаків“[5]), щоб приґравали до їдження. Столи накривають білими обрусами. На кожнім столі кладуть 4 хліби, по 2 на купі, на однім кінці стола й на другім, а на середині лишають місце на миски зо стравами.

Коли ж вже приїхали гудаки, то зачинають грати весільної, а сватьба та гості входять до хати. Поки всі посходяться, одні свашки припинають „весільникам“ відзнаки, т. зв. „пера“[6]), а другі свашки роблять т. зв. „копію“[7]).

Тим часом, поки це все приготовлять, весільні гості зійдуться. Дружба запрошує сідати до стола. До першого запрошує старосту і ближчу родину,

а дальше сідають всі ті, що прошені. Тепер всі моляться (староста на голос) і сідають, а свашки зачинають співати:

„Дайте же нам дайте по штирі килішки, будеме співати кожда на пребіжки.

Горі ледом, долов ледом дайте же нам дашто з медом. Дайте же нам солодкого, а за наше добре слово.

Дайте же нам дайте, што нам мати дати, бо ми ту не прийшли на дармо стояти — бо Вам кички ободреме і під ножки постелиме, бо нам зимно стати. Бо як нам не дате, то нас нагніване, горці, міски, потрепеме, що на пецу мате.

Як з ми ту їхали, то з мися блукали, дайте же нам дайте по горнятку кави.

Далеко з ми вандрували, коні ся нам поцірали, дайте же нам ручнічка поуцірац коніцька“.

Як вже так свашки поспівають, то ґазда виносить з комори палюнку і ставить на столах по одній пляшці. Староста бере пляшку, наливає горівки до келишка і здравкає до молодого: „Боже, дай здрав'я пане младий“, а потім звертається до всіх весільних: „і Вам всім дай Боже здрав'я“. А всі відповідають: „найліпшого, пийте здраві!“ Староста випиває палюнку і наливає молодому, а молодий дає по черзі всім. Тепер закусують бриндзею й попивають кілько хто хоче, а притім співають та музика приграє:

„Не того м ту прийшла, жеби м їла пила, але тогом прийшла, бим ся веселила.

Не того м ту прийшла, що ся в пецу пече, але того м прийшла, що з барилки тече“.

Але й свати не дармують і нуж свашкам співати:

„Чом Ви свашки не співате, бо Ви рідкі зуби мате. Треба глини розмісити, свашкам зуби заліпити.

Чом Ви свашки не співате, бо Ви рідкі зиби мате. Треба карпель остругати, свашкам зуби поставляти.

Свашенькі, свашенькі, самі молоденькі, нич не раді роб'ят, лем сващиті ходят.

А свашки знову співають:

Я свашка, я свашка, юже м присващила, єден чепец мала і тот єм пропила.

Я свашка, я свашка премілена свашка, жеби мі стояла при ґамбусі[9]) фляшка.

Як вже трохи поїли, попили тоді староста перепрошує гостей, всі встають, моляться, староста бере таріль, кладе на нього скибку хліба, а вся сватьба запинає до того хліба гроші, по 1 зл. або 2 зл. З цих грошей дає опісля староста одну часть молодим, другу часть музикантам, а трету до церкви „од ключа".

Тепер няньо (отець) і мати сідають на осібний столець, на подушки, по середині хати, молодий стає перед батьками, щоб просити о благословення, а староста зачинає проповідувати: „Догога Сватьбо! Зишли ми ся ту, бо наш пан млодий нас ту запросил, жеби з ме му товаришили в його веселім святі. Як сотворил Господь Бог цілий світ, а на нім розмайті сотворіня, звірів по парі, а на останку сотворил чоловіка самого, котрому дал мено Адам. І ходил Адам по раю, мал вшиткого подостатком, зьвіри го слухали, сади угиналися з найкрасшими овочами, сам Бог з нім розмовляв, а помимо того ходит Адам задуманий і смутний по раю, бо видит же вшитки зьвіри мают пару, а він сам. І задумал він просити Бога, жеби і йому дав Бог жену. Але Господ Бог знав його мисли, спустив на Адама твердий сон, винял єму ліве ребро, поставил ґу правому і кличе

до Адама: „Адаме, Адаме!“ Адам пробудився, смотрит, а коло него красна невіста, котру він назвал Ева. А Бог звернувся до него і каже: „Адаме!, то єст твоя жена“. Дивно може дакому, чом то Бог не одразу сотворил перших людий обоє? Може Він не знал, а може не хтів, жеби ті люди розмножилися? Ні! Бог в своїй премудрости вшитко знал, але Він хтіл, жеби тот Адам просил о то Бога, а не так жеби з ньом жил як ті зьвіри нерозумні. А словами: „Адаме!, то єси твоя жена“ — Бог дав перший шлюб нашим прародичам. Так само його потомки множилися за благословеньством Божим. Так било аж до Ісуса Христа, котрий супружество осьвятил свойом присутністом в Кані Галилейськім. Так і наш молодий, вихований в послушенстві Богу і своїм родичам, задумал оженитися. Бо хоц йому ту зьлі не било при родичах, але видит як і той Адам, же вшиткі женятся, тож і йому смутно самому і просил він нас жеби ми з нім пішли по тоту паню млоду і жеби з ме запровадили їх до той нашой церкви, де они заприсягнут собі любов аж до смерти. А тераз звертатся пан млодий до Вас няню і мамо і просит Вас о благословенство в тім його таяк би новим житю. Він тераз веце буде прив'язаний до своєй жени як до Вас, бо сам Бог сказав: „і оставит отца і матер, а приліпится ко жені своєй“. Але добрий син хоц оженится, то все родичів ма шанувати і слухати, бо так сказал Бог в четвертій заповіди. Може він Вас коди і не слухав, бо то розмайті биват. Але як міг отец блудного сина приняти, котрий розтратил вшиток свій маєток, так і Ви отпусте і поблагословте свойого сина на тому нову дорогу“.

По тій промові молодий цілує найперше маму

в ноги й руки, а мама благословить його хлібом, обв'язаним горсткою лену. Той хліб несуть свашки до церкви і тримають його підчас вінчання молодят на раменах. Опісля благословить отець так само. Ця церемонія повторюється три рази.

За той час, заки молодий три рази поклониться батькам — свашки співають:

До стільця сідати, мамічкі не мати, зийдь мамічко з неба, бо тя тераз треба.

Прошу Вас мамічко про Христові рани, лем Ви мі адпусте мої гріхи давні.

Прошу Вас мамічко про Христові муки, лем Ви мі складайте на голову руки.

Як молодий встане — дружби хрестять три рази палицями пороги. Палиці кладуть на хрест + і молодий переступає правою ногою через ті палиці до сіней, а опісля так само при других двер'ях на двір. Коли вже вийшли на двір, то дружби співають:

„Ідеме, ідеме през букове листя, ідеме глядати Янкові (імя молодого) невістя".

Тепер виходить мама, бере на себе кожух до гори вовною і кропить всіх весільних свяченою водою.

МОЛОДИЙ В ДОРОЗІ ДО МОЛОДОЇ.

Коли вже весілля вирушило з двора до молодої, зачинають підчас дороги співати й грати:

„Боже, Боже, де я іду чи по жену чи по біду. Як по жену, оженю ся, як по біду, забіюся. Як по жену, то на возі, як по біду, то на козі.

Яніцьку, Яніцьку што ті по коніцьку, зимну воду бродіш, до дівчатка ходіш.

Який отец, такий син, видобали з діжки сир — по зальотах ходили тим ся сиром гостили.

Ой било жиц, било жиц, ой билося не женіц, єще овес зелений, било ходзіц без жени.

А за нашом стодоліцьком зіма там зіма там, коли я ся млодой жени дочекам, дочекам. Дочекамся млодой жени на єсєнь, на єсєнь, як облеці дробне лисця з черешень, з черешень. Дочекам ся млодой жени в осени, в осени, як облеці дробне лисцє з калини, з калини.

Ой гуся гось, гуся гось! Таке собі дівча вось, жеби добре робило, палюночки не пило.

Їдеме, їдеме, дрожку не знаєме, добрі люди знают, та нам повідают".

Так йде ціле весілля співаючи і граючи, а коли молода на другім селі, то їде на возах аж до молодої.

МОЛОДА ЗБИРАЄТЬСЯ ДО ШЛЮБУ І ПРИГОТУВАННЯ В ДОМІ МОЛОДОЇ НА ПРИНЯТТЯ МОЛОДОГО.

Підчас того, як молодий принимає своїх гостей і веселиться, у молодої — тихо. В тім часі молода збирається до шлюбу. Насамперед вбираються дружки. На голови закладають букети, що їх звичайно купують у місті, а до коси привязують велику кокарду; вдягають ґорсети вишивані кораликами і укладані червені або рожеві спідниці. Потім передня дружка помагає убирати молоду. Молода вбирається в білу одіж. На голову кладуть її маленький віночок з барвінку, що його припинають голкою без вуха. Волосся розпущене, а з него спадає на плечі одна стяжка. Опісля приносять мішок, розстелюють на доливці, молода сідає на столець, ноги держить на мішку і вбирається. Давніше вдівала на ноги величезні чоботи. Тепер бідніші черевики, а багатші параднішi мешти. До мештів вкладає мати піря, щоб її доні, молодій господині добре велися гуси. Опісля встає зо стільця, однак цілий час стоїть на мішку й вбирається. До війни, за старих часів убиралася молода в білий кабат з гафтом. Є це спідниця з 4-5 пол, в поясі морщена, а долиною пришитий широкий гапт або зубки. Опісля білий фартушок з полотна, перкалю або мушліновий, круглий 4-ро гранний, обшитий грубою коронкою.

Сорочка біла з довгими рукавами; коло шиї мала з гапту т. зв. майкєтик, саме з гапту фальбанку, пришиту наоколо шиї до обшивки сорочки. Рукави гарно морщені, при листовках різноколіровими нитками. На долині рукав зібраний 5-6 разів і пришитий до обшивочки, нашитої на верха коліровою борткою. Рукав закінчений так як коло шиї гаптом. Потім слідує білий дебетковий ґорсет, з переду і на плечах вишиваний різними тасємками, як зеленими, синіми, червоними та жовтими. По ґорсеті вбирали катанку. Це була певного рода блюзка, що тісно прилягала до стану. Катанка була звичайно біла, в білі шовкові пасочки. По катанці вбирали велику, білу турецьку хустку, зложену на грудях на хрест, запняту шпилькою на плечах. На голову брала над саме чоло куплений в місті вінець т. зв. букєт. Волосся зв'язане при голові мотузочком, а відтак роспущене по плечах. В потилиці припинали голкою без вуха, маленький з барвінку вінок, а понижче цього віночка купу стяжок, що спадали на плечах. Як весілля було зимою, то молода вбирала ще великий, білий кожух. Тепер молода вбирається рівнож на біло, але трохи модерніше. Голову вбирає менше більше по давньому, тільки тепер спадає на плечах лише одна стяжка. Як молода збирається, то через цілий час так як і давніше стоїть на міху. Також підчас убирання кладуть яйце перед поріг і молода перед приходом молодого розбиває його. Стародавній кабат з гаптом служить тепер за гальку. Поверх іде кабат вовняний або батистовий, ґуфрований або в обшивці морщений. Білий маленький фартушок з коронкою або без фартуха, але тоді кабат убраний китицями шпараґусу. Біла блюзка і в зимі сердачок без рукавів. Ка-

бат і фартух не сміє бути пов'язаний на ґудзи; тільки позапинаний шпилькою, або попросту повпиханий за пояс.

Коли вже молода вбрана, тоді мати дає доньці до вузлів потрошки всего насіння, як жита, ячмени, вівса, лену, кілька золотих, кавалок просфори і кусок хліба, та кожне в осібнім вузлику. Той хліб молода їсть сейчас по шлюбі і то таки в церкві, дає молодому й дружкам.

Підчас того, коли в одній кімнаті вбирають молоду, щоб була готова, як прийде до неї молодий, в другій кімнаті т. зв. світлиці, що в ній мають гості веселитися, застелюють кухарки столи, кладуть хліб, бриндзю, ставляють палюнку і приготовляють все, що потрібне для весільних з молодим.

МОЛОДИЙ ПРИБУВАЄ ДО МОЛОДОЇ.

Коли молодий входить з весільниками до двора, то молода заглядає на молодого через вікно, як кажуть „кукат на молодого", але так, щоб він її не бачив. Поки ввійдуть до хати, зачинають весільники співати, бо в молодої двері замкнені, а при двер'ях стоїть видавця[10]) і поти їх до хати не пустить, доки добре не виспіваються і не упросять. Свашки зачинають:

Пустте же нас, пустте, хоч лем на челюсти, як ся загрієми, то од Вас підеми.

Ішли з ме ту по тім сьніжку, послідили ми ту лішку, а ми з відти не підеме, покаль ми єй не возьмеме.

Тілько нас ту прийшло, як за ґрейцар маку, сядемо до кута, не буде нас знаку.

Чи з те нам ту раді, чи з те нам не раді? Як з те нам не раді, то підемо з тади.

В нашім дворі став, Де я ся ту взяв; Ходив єм по Україні, Люди мі тя нараїли, Пан Біг мі тя дав.

Де ся курит, там ся курит, моїй милій з коміна, вчера вечер пір'я дерла, згоріла ій періна.

Тепер староста пукає до дверий і говорить: „Чесний наставніче тутейшого дому! прошу на слово на дві". Видавця отвирає двері. Староста: „Слава Ісусу Хрісту!" Видавця: „Слава на віки". Староста: „Чесний наставніче тутейшого дому!

Ми люди вандрівні. Ідеми сьвітами, і не дивуйтеся же з мо трафілі так легко до дому Вашого, бо нас ту зьвізда запровадила. А же з ме застали двері замкнути, то ми тому не винувати, бо як би з ме прішли потіхо, то напевно би з ме нашли двери отворени. Але же компанія моя з далекой

Українське весілля на Лемківщині в селі Риманівська Завадка.
На ілюстрації бачимо 4. весільних дружбів з топірцями і заквітчаними капелюхами, молодицю з молодим та своїми 4. дружками, з вінками барвінку й квіток на голові, невісти у широких фацеликах, по середині стоїть староста й сидить Впр. о. Михайло Жеплинський, місцевий парох, у долі „коровай". Це дуже цінна і гарна світлина.

дороги, змучена, як довідалася же ціль нашой дороги блізкий і же в тім домі можеме отпочити, а і дашто випіти і перекусіти і набраті сили на дальшу дорогу, то з той радости наробили галасу, кріку, тріску, а Ви певно встрашилися і з того поводу пред нами, як пред злима людми двери

замкнули, але пісмо сьвяте повідат же просте, а дастся вам, пукайте, а отворят вам. Тож сподівамся єднак, же просьбі моїй не одповісте і до свого дому нас приймете". Видавця: „Пане старосто! „Барс красні Вас витам, але на такий одпочинок Вас пріяти не можу, бо устава наша нам нато не позвалят. Мусите замельдуватися у війта. А на прекуску, то ту зараз поніже єст туня господа, а Ви певні і пінязі не мате дуже, то можете там попоїсти і попіти, бо они Вам і скредитуют. А ґадате, же Вас ту зьвізда запровадила, то кус юш циґаните. Бо іщи слонко не зашло, а Ви мислите, же то зьвізда. Ви певно з дороги зблудили, а же не мате де подітися, бо юш надходит ніч, то бисте певно хтіли в нас заночувати. А ми люде спокійни, а Ви розбрійні, як звиклі вандрівни бивают. Бо як били бисте порядни, то бисте пільнували свого ґаздівства, а не вандрували. Робіти ся Вам не хце, то опущаєтеся на легкий хліб, а ми таких обав'ямеся. А дивно Вам же з ме двери заперли, то в нас такий звичай, же двери запераются, бо од того сут двери, а г вас певно і дверий ніт. Но але ґадате, же ваша ціль ту, то прошу оповісти зачим ідете. Може барс їстися Вам хце. Яка ціль, той дороги?" Староста: „Ціль або прічина нашой дороги єст така: „Єст ту межде нами дуже красний молодец і до себе подібну нашол собі молодицю. Але як то ріжни випадки бивают, так і йому пригода ся стала, бо му тота молодиця деси пропала. А жеби єй однайті, попросил і він собі зо свойой родини люди до того здібних і далі за ньом глядати. За сьлідом обишли з ме по тих горах, долинах, аж ту трафили з ме на сьлід, а за сьлідом, аж ту до того дому. А навет нумер

дому нам знаний і зато слонко ніско, але і ми коло ней блізко. Бо як повідают: „о вовку помовка, а вовк за дверями.“ Но то юш знате ціль нашой дороги, а мишлю же нам позволите перекрочити Ваші пороги. Видавця: „Но то кед юш така справа, то прошу входити до дому нашого під тим варунком, же будете спокійни і ніч веце не будете жадати, окрім той молодиці, котрих в нас не бракує, а може іщи красша як Ваш молодец“.

Нераз буває, що просять довго, то співом то словами, а як довго не впускають, то дружби підсадять двері, отворять і ціле весілля рухне до сіней і просто йдуть до хати.

ГОСТИНА У МОЛОДОЇ — МОЛОДЯТА ВИБИРАЮТЬСЯ ДО ШЛЮБУ.

Коли вже молодий увійшов із весіллям до хати молодої, дружби засаджають свашок і всіх весільників за стіл, а свашки сейчас співають: „Не будеме їсти, не будеме пити, поки нам не дате, пощо з ми ту пришли". А староста сейчас зачинає: „Пане видавцьо! Прошу їщи на слово. Не конец на тим, же Ви нас ту пріяли, їсти і пити з те нам предложили, бо ми хцете, жеби Ви нам самі тоту молодицю ту пріпровадили. Бо як патріярх Авраам постарілся, то завізвал свого найстаршого слугу Єлеазара і казал іти му до свойой вітчини Мезопотамії, кажучи: „Іди до родини моєй і возми од тамаль жену синові моєму Ізаакові. Але не бер з іншого роду, що сут безбожни. Слуга яко послушний свому панові, вибрал ся в дорогу, як ми гнеска, і прішол до міста Харан, де мешкал Нахор, брат Авраама. Він затримался за містом при студні, де якраз хтовди виходили невісти черпати воду, бо било то ґу вечору і просил Господа Бога: же котру він попросит жеби му дала води напитися, а она не одгварит, то буде жена Ізаакові. І справді втот час прішла дівчина Ревека, дуже красна по воду. А коли слуга зажадал од ней води, она зараз подала, котру він піл. А як напілся то і верблюди його напоїла. А як прішол до дому єй родичів, де го красно пріняли, як і

Ви нас ту гостити зачали, але він одповіл: „Не будеме їсти ани піти, покля не дате Ревеку за жену Ізаакові“. То і ми били бизме деінде пішли, бо і нас кликали, але ми слухали тіж свого пана і зато лем до Вас тягнеме. І Ви нас дост красно пріняли і гостити нас починате, але ми не будеме ані їсти, ані пити, покля нам тіж тоту Ревеку не пріпровадите“. Видавця: „Хто зна ци она не встрашилася і може даде скрилася, але піду глядати“. Видавця відходить і по хвилі приводить стару бабу, що вбрана в кожух, вовною на верх. Староста й сватьба висмівають її, водять по хаті, заглядають до зубів, чи не стара, висмівають її, а в кінці виганяють за двери. Потім видавця приводить дружку молодої. Староста й сватьба оглядають дружку чи не крива, чи красно ходить, чи не парадна, а в кінці кричать: „билаби яка би била, але то не тота“. Видавця приводит другу дружку. Староста принимає її й каже: „Тота подібна до ней, бо разом ходили, то єй пріймеме, жеби їй не цлося. Але для млодого просиме іщи поглядати, тоту, котра впала в серце пану молодому“. Ця сама церемонія й з третою дружкою. Накінець приводить видавця панну молоду, що сильно плаче і каже: „Слава Ісусу Хрісту!“ Староста каже, що ця і що на неї годиться, а свашки співають: „Не плач Нацю (імя молодої) не плач, не бере тя смаркач, бере тя урода, хлопец як ягода. Весела хижечка, покля я дівечка, а як буду жена, буде засмучена!“ Видавця звертається тепер до молодого і каже: „Пріпроваділ єм ті панну прекрасну, котра буде женом твойом і ти будь, і ти будь їй вірним мужом. Зв'яже вас священик сільним узлом, котрий вас буде до смерти тримати, а жадно не можете го розорвати, бо муж

і жена, а сьлюбна пара, то єст допіро чоловік. Жийте в парі, в честю аж до смерти“.

Молода дає тепер дружбам, видавцьові й старостові хусточки до носа, що їх привязують до камізельок, яко свої весільні відзнаки, а староста яко знак ранґи весільної. Дружки тимчасом пришивають дружбам до капелюхів або на груди пера. Тепер молода бере молодого за руку, дружба саджає їх за стіл, а староста просить ріщку: „Пане видавцьо! Бо іщи не конец. Як Господ Бог покарал рід людский потопом, а лем Ной до свойом родінам в арці пливал по водах, а як вода юш опадала і арка на горах Арарацких осіла, то для певности випустіл він голубицю, котра повернула і зелену галузку в дзюбі прінесла, яко ознак, же води упали. То і я Вас прошу, жебисте нам ріщку, яко ознак весільний прінесли“. Видавця приносить ріщку, що її встромлюють до хліба перед молодятами. Тепер староста бере пляшку з палюнкою наливає до келишка і здоровкає до молодят „Боже дай здрав'я“. Молодята відповідають: „Найліпшого“. П'ють самі і дають по черзі всім. Свашки п'ють, перекусують хлібом і бриндзею та співають:

„Юш будеме їсти, юш будеме пити, бо юш з те нам дали, чого з ми ту прийшли.

Прийшли з ме ту по ню, на тім сивім коню, она ся радує, мало ся не здує.

Закукала зазуленька під селом, заплакала пані млода за столом.

Нацю, Нацю (імя молодої) біла ружа, не тра било тобі мужа; ані мужа, фреїра, було ходзіц як лелія. Ані мужа, ані дітий, лем тя кійом вилоїти.[11])

Така наша пані млода, як на ярку бистра вода — така она є весела, як би мала штири села.

Ой бив сом там,[12]) бив сом там, капелюшек зостав там; капелюшек і перо, на червено фарбене. На червено, на біло, што го дівча фарбіло.

Як бис била уцекала, то бис била уцекла, а ти пішла до покриви, то з си ножки попекла.

Тепер дружба вдаряє палицею об траґар, це бельок під стелею, на середині хати і просить о спокій. Староста говорить молитву: „Отче наш“. По молитві дружби ставлять серед хати столець, на столець кладуть подушки і на них сідають батьки молодої. Молодята стають перед батьками молодої, а староста, що стоїть коло них, зачинає промову: „Кождий добрий дар завсе од Господа Бога походит, то і тот стан малженьский, до котрого то стану тоти двоє молодята собі вступити замисьліли, од Господа Бога єст. І нато ми ту зишлися родина, жеби тоти молодята єдно ґу другому припровадити і так паром в церков до сьлюбу запровадити. Тераз дороги родиче, і ти паро молода треба Вам розважити пред тим Сакраментом сьлюбним, же тераз отталь всі разом підеме до церкві, до престола, де пред Божим престолом зложите собі сьлюб, перед котрим Вас ніч інше не розорве, хибаль смерт і гріб. Вибератеся од своїх родичів, як би в сьвіт Вам незнаний, далекий. Ваше серце і руки зв'яже Вам сьвященик на віки, то добре собі розважте, што гнеска робіте, жеби сте не жалували потім на ціле житя. Розважте прісягу і обов'язки свої, а особливо Ти пане млодий, як маш міловати свою жену, як єй шанувати в добрі й згоді з ньом жити. Знай, же коня або вола одміниш, як не удаєся, ґрунт продаш, як єст кепский, неурожайний, а з женом получитися, то хоц би била яка планна, то треба юш до смерти жити. Уважай на то, же де згода

і єдніст, то в такім роді квітне благословенство Боже, квітне рай неба. Там де єст згода, там єст щестя і достаток хліба. Што ти приґаздуєш, тим най рядит жена, а робте вшитко уцтиво так Ти як і Она.

А тераз Ти панно млода. Не думай собі, же як вийдеш замуж, то собі вільности набудеш, бо ідеш з під опіки своїх родичів. Не забувай, же ідеш зас під опіку свойому мужові, і то служба не на рік ані два, але до самой смерти. Знай же зостанеш ґаздиньом, але ґаздиньом зостати не нато, жеби ключи за поясом носити, варити, їсти і росказувати, але до кождого кута тра зазріти і зробити, бо ґадают, же: „жена три угли трімат, а ґазда єден". І то правда. Бо добра ґаздиня то тримат три угли, але планна, то ани єден. Знай, же добра жена єст мужови щестя, поміч, єст му оборона, стоїт му за цілий сьвіт, як злота корона. А недай Боже, як злослива, сварлива, а до роботи лінива, то єст му сільом в оку, єст му так, як колька в боку. Кепска з ней ґаздиня, кепска мати. Така мати ані діти добрі не виховує, в такім ґаздівстві ніч не прибиват, хиба вшитко ся розлітує. Но і як з те собі тото вшитко розважили і як єст така воля Божа, жеби з те ся злучили, то юш Вам веци ніч не треба, лем взнести серце і очи до неба і просити родичів о благословеньство, жеби з Вас било щасливе малженьство, бо де отец і мати благословит, там ся добре господарит".

По тій промові старости, батьки молодої благослов'ять скорше молоду, а опісля молодого хлібом і леном, що його свашки принесли від молодого. Підчас того свашки співають: „До стільця сідати, мамічки не мати, зийдь мамічко з неба,

бо тя тераз треба. Прошу Вас мамічко про Христові рани, лем Ви мі одпусте мої гріхи давни. Прошу Вас мамічко про Христові муки, лем Ви мі складайте на голову руки. Ой мамічко моя виховала єс мя, прошу, ти мамічко поблагослов же мя".

Тимчасом дружби „жегнают" пороги, саме кладуть на хрест палиці, молоді держаться за роги

Типи населення Лемківщини зо села Милик — Новосандеччина

хустинки та обоє нараз крочать правою ногою до сіний. При других дверях так само і виходять на подвір'я. За ними виходить ціле весілля й стають рівнож на подвірю.

Тепер виходить мати в кожусі, вовною на верх і кропить ціле весілля свяченою водою. Дружби уставляють похід. Наперед іде „копіяш", що співає і скаче через цілу дорогу. За ним дружба з ріщкою. Відтак молоді, дружки й всі весільні.

МОЛОДЯТА ЙДУТЬ ДО ШЛЮБУ.

Коли вже похід весільний рушив, всі співають:

„З гори їд, з гори їд, на долині гамуй, дівчинонько моя, шануй же мя, шануй.

А Милицка (село молодої) церков з далека ся блищит, бо єй малювали з Відня малярніці. Наша пані млода злато на ню дала, же би ся сьвітило, як буде шлюб брала.

Їдеме, їдеме, чи плоти не плоти, як би з те не мали ніякої роботи.

Як я їхав през тот хотар, візок ся мі розторкотав, збирай мила колесечка, будеш моя фраїречка.

Такий ся мі залицяв, што ногавиц пожичав, ногавиці не єго, не піду я за него.

Чиї ж то коні ве дворе, што мают злоті кантори, чиї ж би били?, мої сут, што мя до дівчини занесут.

Іще м собі не підскочив, юш мі ручку давала, іще ся мя запитала, чи ту буду до рана.

Ти повідав же мя возмеш, як на горі жито зожнеш. А ти зожав і пов'язав, а по мене не отказав. А ти зожав і пшеничку, мене с не взяв за жіночку.

А ти циган добре грай, на ножки ся припатрай, буде добра вечера, чорна кура печена.

Не буду ся женив, аж по новім роце, возму собі дівча, што ма чорні очи.

Просили нас на весіля на барані кишки. А ми пішли так як ґлупи, не взяли з ме лижки.

Не буду ся женив, най ся біда женит, най моє дівчатко чекат до осени.

В нашім дворі рокита[13]) чорно-біло преквітат, ходят хлопці коло ней і торгают квітки з ней.

В нашім дворі сосна, чом же не черешня, як єсь мя любував, чом же не береш мя.

Сьпівайте дівчата закля ваші часи, закля заплітате свої довги власи; бо як їх будете горі почесовац, будете гтовди горенько бановац.

Мамусь моя мамусь, лем мя єдну мате, помисьлійте над тим за кого мя дате. Чи то за єдного, чи то за другого, матусь моя матусь, би лем за шумного.

Ой мамічко, мамко шумне мено Янко, шумне мено єго, дайте мя за него.

Дайте мя маміцько, за того Яніцька, што ма штири волки п'ятого коніцька.

На зеленім дубі сідят два голуби, люде їм завідят, же ся раді видят. Не завідте люди, бо не мате чому, бо ся сподобало то єдно другому.

Прешла осінь прешла зима, а наш гусяр жени нема. Складайте ся по ґрошові, купте жену гусярові".

Так співаючи доходять до церкви. Молоді стають в притворі і чекають на священика. Приходить священик, отвирають церкву і як молода переступає поріг церкви, то дружки лов'яться молодої кабата.

Належить ще зазначити, що хлопці біжать наперед загородами і бічними стежками та загороджують молодому дорогу. Молодий мусить дати $^1/_2$ л. горівки, тоді хлопці відкидають друки і молодий іде до шлюбу без перешкоди. Коли жених походить з другого села, мусить дати 1 літру або й більше окупу.

ЗАБОБОНИ ТА ВІРУВАННЯ, ЩО ЇХ ПРИВЯЗУЮТЬ ДО ШЛЮБУ.

Із шлюбом молодят у церкві лучать багато забобонів і вірувань, що їх належить викорінювати, як незгідних із достоїнством св. Тайни Подружжя, однак для цікавости читачів, їх тут наводимо.

Підчас присяги бере дружка кінець кабату молодої й накриває молодому ноги. Притім як дружба мудрий, то уважає і не дасть, щоб молода мала верх над молодим. Бо як не припильнує, то пропало. Коли дружка накриє кабатом молодої молодому ноги, то він мусить ціле життя слухати своєї жінки. По присязі, як молоді встають, то молода мусить уважати, щоби встала перша, щоб муж над нею не старшував. А як тільки встане, то сейчас обертається й правою рукою скидає дружкам з голови вінці; котрій перше скине, то то перша вийде заміж. Дальше вся сватьба уважає як горить світло. Як свічки світяться ясно і спокійно, то життя молодих буде добре. Як свічки тріщать і порскають, то будуть обоє сваритися. Як свічки мляво світяться, то будуть хорувати.

Коли молодята по шлюбі виходять з церкви, то держаться за кінці білої хустини, що її молода шиє спеціяльно на ту ціль. Притім молода й дружки

уважають, щоб хто не зірвав або не розірвав молодій цього малого віночка, що має на голові, бо тоді життя молодих булоб не добре. Ідучи через церкву, молодий, молода й дружки їдять цю скипку хліба, що молода мала в пазусі.

МОЛОДЯТА ВЕРТАЮТЬ ВІД ШЛЮБУ.

Коли тільки молодята перейдуть церковну браму, то дружби сейчас зачинають співати:

„А я тобі присягала, аж мі ножки терпли, же тя не опущу аж до самой смерти“.

Цю пісню повторяють кілька разів.

Присігала с Нацьо (імя молодої) в церкві при образі, же ти свого мужа ніґди не образиш.

Присігала с Нацьо пред Панном Марійом, достала єсь мужа як білу лелію.

До церкви єдно, а з церкви двоє, а вшитко то вшитко пані млода твоє.

Шумні єм ся обув, легко мі ходити, шумне дівча м достав, не хце мя любити.

Марисю, Марисю, бо я тя не лишу, бо я твої очка на папір запишу. На папір запишу на клинок завішу, жеби люди знали, же я мам Марисю.

Марисю, Марисю, яка з мі Марися, же з мі не подала ручку на конюся. Не подала с ручку, подай мі шабличку, жеби люди знали, же мам фраїречку.

Кому добре, тому добре, мі добре самому, інши баби їдят сіно, а моя їст солому.

Добре тому пахолкови[14]), що ся женит при вітцьови, а тому горка біда, што ся женит у сусіда.

Розвивайся бучку з доли од кореня, мало де ся знайде з фреїречки жена.

Но мой веру спасену[15]) чирай ме ся на жену. Моя велька, висока, твоя сьлєпа през ока.

Ти Нацьо, ти Нацьо шкода твого зросту, дістала єсь хлопа, як заячу ножку".

Так співаючи доходять до хати молодої. Двері в молодої замкнені, тому весілля стає перед дверима і зачинає співати:

„Не зійдеми з воза, треба нам драбинки, не підеме до хиж, дайте нам палюнки.

Палюнечка трунек, добра на фрасунек, хто ся єй напіє, той ся не фрасує.

Тепер староста пукає до дверий і говорить: „Пане видавцьо! прошу на слово". Видавця отвирає двери. Староста: „Слава Ісусу!" Видавця: „Слава на віки!" Но то Ви зас ту; тота зьвізда зас Вас ту провадит?" Староста: „Та зас, бо ми юш маме ту приналежність і ту наше право аж до рана, бо таких людий як Ви гостинних, то поглядати. А ми лем до такіх людий заходиме." Видавця: „Но, але што Ви ту од нас хцете? Почастували з ме Вас, Ревеку з ме Вам дали, а і ознак, што сте нас просили; то я мишлю же ту юш жадного права не мате." Староста: „Пане видавцьо! Ми ту зоставили столи заставлени даром Божим, то би з ме хтіли разом з Вами спожити і до рана забавитися. Бо тераз в ночи де підеме. А як слонко вийде на полудне, то маме часу і не заблудиме." Видавця: „То прошу вступити і тоти дари спожити." Входять.

ҐОСТИНА В МОЛОДОЇ ПО ШЛЮБІ.

Як увійдуть до хати, то свашки й свати сідають за столи, а молоді, дружки й дружби танцюють. Підчас того свашки співають:

„Ой Нацьо, ти Нацьо (імя молодої) по твоїм гонорі, не будут ти піскац парібці по дворі.

Дотля ті піскалі, а не оставалі, а тераз не будут, о тобі забудут.

Юш єм ся оженив, юш єм ся потішив, юш я своє пірко на клинок завісів.

На клинок, на клинок, аш на самий сподок, жеби люди знали, же я не паробок.

На клинок, на клинок, на клинок в коморі, дармо мя паробці чекате во дворі.

Чорна гора[1] родит попер, чия будеш Нацьо тепер? Тепер буду Янко твоя, бо Ти Янко душа моя. Як го будеш називати: драга душо, квітко златий.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в суботу за мою роботу, не буду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в неділю за мою надію, не буду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в середу за мою череду, не буду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в цятницю за нову спідницю, не буду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене граблями, не ход за хлопцями, не піду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене мотиком, не ход за музиком, не піду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в сьвітлиці, не сід на музиці, не буду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в коморі, не ход ти по дворі, не піду юш.

Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в боїску, не ход в кабатиску, не буду юш".

Так бавляться з годину. Опісля дружби просять всіх сідати. На переднє місце сідає молодий з молодою. За ними дружки, сватьба і всі весільні. Тепер приносять кухарки сос. Є це варена мука на росолі, і покраяне в ній мясо. Притім свашки висмівають кухарки:

„Ой не є то, не є, як нашій кухарці, ходит коло пеца, облизує пальці".

Весільні п'ють горівку й їдять. Дружби припрошують, а дружки тепер співають на парубків:

„Ой дружба я дружба, тяжка моя служба, за штири дним косив, за дружбу мя просив.

Панове дружбове так ся написали, за келишок пива коршму очухрали. За келишок пива і за пугар води, іще очухрали на останку сходи.

А пан дружба коня нема, бо го осідлати не зна; осідлайте же му кота, най си сяде на нього з плота.

Панове дружбове помалу стріляйте, Милик мале село, лем го не завальте. Як го завалите, то го поставите, нашій пані млодій пораду зробите.

Наш пан дружба любив дружку, зробив стежку през петрушку, през петрушку, през капусту, наш пан дружба любив дружку.

Панове дружбове перина ся поре, треба рано встати, перину латати".

Десь так по годині, коли з'їдять перекуску, молоді виходять зза стола і танцюють досить

довго. Рівнож танцює й молодь з села. Танцюють около дві години.

Підчас того, кухарки забирають зі стола все, що на нім знаходилося, стріпують обруси, приносять свіжий хліб, складають так як передше і все приготовляють до вечорі.

Менше більше по двох годинах, дружби зачинають просити засідати до вечорі. Молодь з села забирається домів, а молодята засідають до стола. Коло них сідають дружки, старші свашки й староста. Дружби не сідають, тільки ходять, розносять їдження та припрошують гостей. Ріщку встромлюють до хліба перед молодими. Наперед приносять на стіл росіл з фасолею або горохом, і то кілька мисок, відповідно до числа гостей. Коли подадуть на стіл миски, дружба пукає о бельок, що під стелею на середині хати, а весільні встають і моляться. По молитві п'ють по черзі горівку, їдять росіл, а притім співають:

„Ой Боже, Боже, що ся не стало, з нового горця месо пропало. Ані меса, ані юшки, ні росолу ні петрушки, вшитко пропало".

По росолі подають риж, а свашки знову співають:

„Гнеска риж, завтра риж, такий чловек та як книш. Гнеска крупи, завтра крупи, такий чловек, та як ґлупий".

Опісля подають мясо і капусту. При капусті знову співають і насміваються з кухарок:

„А кухарочка пишна, капустиця квасна, фуру дров спалила, капусти не зварила.

Не буду я капусточку їла, бо би мене голова боліла, але буду палюночку пити, не буде мя голова боліти.

Капуста, капуста, зелена не густа, яка ваша хижа прес фреїра пуста.

Не зато є пуста, жебим го не мала, але зато пуста, жем го понєхала.

На капусту очи спущу, а на кашу аж ся трясу".

Мабудь при жадній потраві не співають так багато, як до капусти. Певно длятого, що всі на ню не раді, бо в дома майже кожний день їдять капусту. Потім співають матері молодої:

Лемківські „гудаки" — музиканти в селі Злоцьке. Світлив Др. М. Дзерович.

„Будеш ти мамічко горенько плакала, як ти буде єдна лижка зоставала.

Зостане ті лижка і в полю робота, заплачеш мамічко як бідна сирота.

Мисьлілась ти мамо, же ся мя не збудеш, а ти повідала, же плакати будеш.

Ой Нацьо, ти Нацьо што ся ті звиділо, сподобало ти ся таке решпектило"[16].

Як переспівають пісоньки до капусти, що їй їдять поволи, музиканти зачинають грати мельодію, що її, ціле весілля ще не грали і знову не будуть грати аж при капусті. Коли музики переграли, свашки зачинають співати на цю саму мельодію:

„Ма баба, ма баба пінязькі в лєсє, кійом єй, кійом єй, она принесе.

Од шенку до шенку дай млода віна, північка замкнена ключиків нема".

Ці пісні співають і грають з пять разів. А музиканти грають цю пісню щиро, бо підчас того, дружба бере таріль, кладе перед кожним весільним, а ті вкидають до него по 5-10-20 ґрошів. Як обійде всі столи — тоді дружба вкидає ці гроші музикантам до баса. На тім вечерю кінчать, а дружба вдаряє палицею до белька, і просить о спокій. Староста встає хреститься три рази і зачинає на голос молитву, а по молитві каже: „Всечесна сватьбо! госці й Ви чесний господарю дому того. Кождому з Вас певно відомо єст, же прі дуже важній хвилі в життю люцкім, каже нам стародавний звичай обходити урочисто і то в товаристві з родином і приятелями своїма. Перша важна хвіля нашого житя єст прибитя на сьвіт. Єст то яко весна нашого житя. Друга не меньше важна хвіля єст то змінене свого самотного стану в стан малженьский, єст неначе літо нашого житя. А третя хвіля єст то конець або осінь нашого житя. Стародавний звичай каже нам то обходити урочисто, бо уж дуже давно в Старим Завіті Рахуїл своїй дівці Сарі робил весіля, котра зостала женом молодого Товії, сина Товітового, котре тревало 14 днів. А зас старенький Товіт своєму синові Товії зробил весіля, як повернул з той

далекой дороги, на котрім бавилися 7 днів. То било в Старим Завіті. Але і в Новім Завіті як зме чули зо св. Євангелія, же в Кані Галилейскім било весіля, на котре били запрошени Ісус Хрістос з Пречистою Дівою і з Апостолами і на тим весілю зробіл Ісус перше чудо, де перемінил воду на віно. То віно било подаване госцям і з нього били всі госці барз задоволені, і ми то на весілях до днесь оповідаме. Рівним тому тіж прікладом і тот наш чесний господар дому того, котрий робіт весіля своїй дівці, на котре то весіля запросил він нас, яко свою родину, аби спільно забавітися і тот акт возвеличити. Радуются тоти родиче, же їм Господ Бог допоміг тоту дівку виховати і до того вінця малженьского поблагословіти, бо де отець і мати благословіт, там ся добрі господаріт".

Коли ж просять на весілля священика, то промовляє священик.

По тій промові виходять всі весільні зза стола, лишається тільки молода, дружки й старший пан староста.

Свашки повиходивши зза стола, розказують собі танець. Танцюють самі старі. Дружба додає їм охоти. Знаючи, що старі крім „гопака" не знають нічого танцювати, приспівує:

А я старий дирда, дирда, не танцював ніґда ніґда, а на старіст мусит, мусит, бо мя кашель дусит, дусит.

Дві бабі ловлять старого хлопа і скачуть дрібно „гопака" і то дуже скоро. За дружбою це саме приспівують старости. Танець іде жваво і триває найменше пів години. Коли музиканти бачать, що старі помучилися, тоді перестають грати.

При тім танцю і старі приспівують собі:

Іще м не танцював аж буду пробував, з бучка на яличку буду прескакував.

Я старий, я старий не хцут мя дівчата, возму басалиґі[17]) пожену телята.

Ой ти старий шалений, чирай ме ся за жени. Дам ті стару за младу і капусти заграду.

Заграйте старому, як не мате кому, старий ся утішит і піде до дому.

Умер старий, умер юш лежит на десце, як би му заграли підскочив би єще.

Тимчасом поки старі танцюють, передня дружка кладе на таріль хустку, на хустку дві булки, а в них впихає по 50 ґр. З боку ставить два горнятка.

Староста встає, бере поволи цей таріль з подарунком, стає перед молодою і каже: „Слава Ісусу Хрісту!“ Молода відбирає подарунок, кладе до фартуха, і каже: „Дякую панови старостови за послугу, а пані дружці за дар. Єст мі тот дар милий, а пані дружка сто рази милійша, обіцююся шумнати, поцтивости мати, покля мя буде Бог на сьвіті тримати, а на останку ся добре витанцювати.

Опіся так само дарує друга і трета дружка. Молода ховає ці дари до фартуха, виходить ззастола, ховає дари і танцює.

Дружки тимчасом дарують дружбам. Зачинає передня дружка дарувати передньому дружбові, тому, що держить ріщку. Складає на таріль тісточка, чеколяду, яблука, папіроси, цукорки, 2 булки і накриває хусточкою. Староста бере той таріль і несе дружбові до другої хати, бо там дружби ховаються. Як староста його знайде, говорить: „Слава Ісусу Хрісту!“ Дружба бере з тарілки дари й каже: „Дякую панови старостови

за послугу, а пані дружці за дар. Єсли мі тот дар милий, а пані дружка сто раз милійша, обіцююся шумнати, поцтивости мати докля мя буде Бог на сьвіті тримати, а на останку добре ся витанцювати.

По тих словах скадає на тарілку гроші 5-10 зл. і просить старосту дати ці гроші дружці за дар.

Староста приходить з грішми до дружки й каже: „Принюс єм ти пані дружко дар од пана дружби". Дружка встає і говорить так само, як дружба. Так само дарує друга дружка і третя свому дружбові.

По даруванні виносять столи і всі танцюють до раня та притім співають:

Медведю дай лабу, бо підемо, бо підемо по бабу; баба ся опила, тай медведя забила.

Зазуля кукала, правду викукала, же я ту не буду, де м ся виховала.

Коли вже зачинає дніти, то свашки співають:

Треба ся нам треба домів заберати, що мами то мами треба призерати.

Дому, дому лихий ґаздо, не вищиряй зуби з каждом. Люде орют, люд сіют, а з Тебе ся газдо сьміют.

Вобирайся Нацю (імя молодої) вибирайся з нами, але свої злости прилож каменями; прилож каменями, прицупкай ногами, жеби с била добра меже сусідами.

Ой Боже мій, Боже мій чия же я, хто же мій. Нашла м тераз такого, што буде мій, я його.

Кухарки коли почують, що свашки приспівують і що вже хочуть іти домів, кажуть дружбам заносити столи. А коли вже столи занесені, подають хліб, горівку, яєшницю і бриндзю. Весільники їдять і співають:

„Под ми дому, под ми кожда, бо пред нами фляшка прожна, а як ми ся нарадими, то ми фляшку наповними.

Под ми дому, под ми, бо юш не зайдеми, де нас ночка зайде, там преночуєми.

Свитай Боже свитай, жеби скори ден бив, жеби я увидів в котрим дворі я бив. Ци в тім мурованім, ци при тім дівчатку шумні мальованим.

Підеш ти там Нацьо, де є дуже жита, будеш пекла книші з велького корита.

Ход ме домів, ход ме, бо юш час, бо юш час, бо юш наше сиве волки пошли в ляс, пошли в ляс.

Тепер всі встають, моляться, дружба приносить столець, на нім кладуть подушку, на неї сідає отець і мати, а свашки співають:

„До стільця сідати, мамічкі не мати...“ і т. д.

Молодята стають перед батьками, а коли свашки перестали вже співати, староста зачинає проповідувати: „Всечесни Родиче! Дуже красно дякуєме Вам за Вашу приємніcть ґу мам, за тоту гостину і прислугу. А же ми ту не тутейші, то час уш нам вибератися до свого домівства. Бо як Товит вислав свого сина, а як го довго не било назад, старал ся він за нім, же го довго ніт, а мати виходила аж на тоту дорогу, коди мал повернути і зазирала, ци уш не іде. Так само і родиче того молодця котри нас ту послали, може смутятся, же нас так довго назад неє. Дякуєми Вам за так красне вахованя той Вашой доньки, котра тераз піде з нами, бо тим молодятам стріха родительска уш за тісна. Они будут собі віти нове гніздечко, на нове своє гніздечко, на нове своє господарство, одлучатся од Вас тілесно, але душевно будут завсе з Вами. Як коли прідут до

Вас, то їх приймете уш яко госці. А Ви молодята памятайте, як сут випадки, же дакоди дашто незгода зайде межи Вами, сами посваритеся і сами погодитеся, жеби Вашой сварки нечули ані близші, ані дальші сусіди". Молодята цілують батьків і виходять. Мати дає свашкам за те, що зачеп'ять молоду 1 л. горівки і бриндзю на перекуску. Тут треба ще зазначити, що підчас промови старости, молода дуже плаче. Тепер свашки зачинають співати:

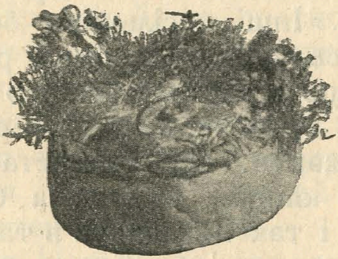

Коровай. Руський Явірник.
(Фот. Я. Фальковскі.)

„Нянічко, няньо Ви сивий голубе, як Ви мі замрете, юш мі так не буде.

Мамусю, мамусю я Ваша дитина, мені ся належит скриня і перина.

Скриня і перина, корова з телятьом, жеби м не ходила все до Вас з горнятьом.

Не хтіла єм іти, нагварили сте мя, родиноньо моя спомагайте же мя. Єден на мисочку, другий на лижочку, а Ви старий няньо робте колисочку.

Я іду, я іду, бо я іти мушу, я свою мамічку охабити мушу.

Як я ся од мами своєй вибирала, то мі під порогом скала заплакала".

Тепер дружби „жегнають пороги", а молодята переступають правою ногою через зложені на хрест на порозі палиці до сіней. Так само з сіней на двір. За ними виходить ціле весілля й рушають в похід до молодого. Дружби виносять замкнену скриню. Один дружба сторожить, а другий виносить перину і подушки. Сватьба просить батьків молодої о залогу на дорогу (ц. є 1 л. горівки, хліб і 3-4 кґ. бриндзі). Це ховають старости і як приїдуть під село, звідки молодий походить, то їдять і п'ють горівку, щоб мали охоту до співу. Інші весільники беруть що попаде до рук: гусь, курку, терлицю, решето, образи і взагалі все, що можуть з собою взяти. Такий похід виглядає дуже весело, бо через цілу дорогу роблять різні жарти. Пр. староста бере терлицю до лену одним кінцем, а дружба бере за ручки другим кінцем і так поклапкує в такт за музикою підчас цілої дороги; в'яжуть гусь на перевесло із соломи і провадять сейчас за молодою. Коли молода виходить заміж на друге село, то весілля їде на возах. Перед самим відїздом виходить мати в кожусі, вовною до гори, кропить молодята свяченою водою й весільний похід вирушає в дорогу.

МОЛОДА ЙДЕ ДО МОЛОДОГО.

Наперед іде „копіяш". Він найбільше скаче і вигукує та додає всім весільникам охоти до співу. Молода йде держучися з молодим за хустину, досить сумна. Дружки йдуть до своєї хати, тільки дружби й прочі весільники йдуть до молодого. А свашки зачинають співати:

„Візрій же ся Нацьо (молода) на вишню кватеру, як за тобом плаче отец і з мацером.

Візрій же ся Нацьо на вишний облачек, як за тобом плаче отец неборачек.

Візрій же ся Нацьо, на тот сивий камінь, як за тобом плаче стародавний фреєр.

Візрій же ся Нацьо на тоти вигляди, кади ти носили хлопці чеколяди.

Коли вже похід на дорозі, то зачинають співати скоро, до маршу:

А я така як і мац, чорі очка мусім мац, як би м чорні не мала, на кого м ся подала.

Ой не вір мі, не вір мі, бо я хлопец вандрівний, повандрую гев і там, де поверну дівча мам.

А я такий сьміґалец,[18]) беру дівку на палец, под же дівко, под же под, як виросту буду хлоп.

Не било то, як то г вони, били ябка на яблони. Били ябка і ябчата, били дівки і дівчата. Єдна менча, друча векша, моя мила найшумейша. Не било то як то г вони, били ябка на яблони, били вельки, били мали, бо милицкі дівки стари.

Женю, я ся женю, юш третю недзелю, ніхто мі не видит мою младу жену.

Боже, Боже нич не маме, лем на себе позираме, ліпши наши два позори, як дачиї штири воли. Штири воли нич не значат, як тот ґрейцар, што ся качат".

Так співають цілу дорогу, і не перестають ані на хвильку, а коли вже зближаються до молодого, то свашки зачинають співати:

„В Ціханского (імя молодого) дворі скала скалу дусит, хто ся ту достане привикати мусит".

Це свашки співають молодій нарочно, і тим дають знати, що вона вже в дворі батьків молодого.

ВЕСІЛЛЯ В МОЛОДОГО ПО ШЛЮБІ.

Як у молодого почують, що зближається весілля, замикають двері. Весільники приходять під двери й зачинають співати:

„Твоя Янку (молодий) мати за дверямі стоіт, преокрутні плаче, невісти ся боіт.

Отвирай мамічко, отвирай сьвітлицю, бо ми ти ведеме вельку порадницю.

Отвирай мамічко, отвирай комору, бо ми ти ведеме велику розвору.[19])

Отвирай мамічко, отвирай пекарню, бо ми ти ведеме велику брехарню.

Воліли з ме іти до ліса по бука, ніж ми мали іти по такого слука.[20])

Воліли з ме іти до плота по дранку, ніж ми мали іти по таку циґанку".

Як бачимо свашки з початку прихвалюють молоду, а опісля нарошно ганять і страшать.

Коли в молодого ще дальше дверей не отвирають, то староста йде до дверий, пукає і говорить: „Всечесний Отче! Повертаме з той дороги, в котру сте нас послали; а повертаме не так як євангельский блудний син, што маєток, який му отец дал розмарніл, а вернул з нічим. Ми вертаме так як тот, што достал п'ять талантів, пріробил других п'ять. Післали сте нас з єдним, а прівели з ме Вам два таланти. Прівели з ме синові жену, а Вам поміч, жеби сте так тяжко не гарували, як

дотля. Она Вас заступит, бо з ме вибрали красну, вельку, міцну, згідливу, до того й жирну, і як раз на добру ґаздиню. Но ци нас приймете і похвалите, ци ні?"

Отець отвирає двері й говорить: „Та кеби лем так било як ґадате то юш Вас пріймую. Бо й так ледво з ме чекали, і барс з ме за Вами старалися, коди прідете, бо Вас барс довго не било. Ани з ме з того спати не могли". Староста: „Та довго нам зишло, бо дриґа далека, а і нич то вибралося, випрібувало, а ґу тому трафіли з ме на люди пріязних, гостинних, то фіґель[21]) било розийтися". — Видавця отвирає двері, а молодята і весільні входять до світлиці.

Увійшовши до світлиці, молодята обходять наоколо столів, молода передом, а молодий за нею і цілують кожну купку хліба. Обходять раз. Отець і мати стоять по середині світлиці. Коли молодята обійшли столи, підходять до батьків і кажуть: „Слава Ісусу Хрісту", цілують їх в руки, а молода каже: „прийшлам ся зьвідати Няньо і Мамо, чи мя ту приймети чи ні?" Отець відповідає, що приймуть і просить сідати молодих і весільників за столом.

Тепер подають перекуску, коли зимно то чай, а коли літом гаряче, то бриндзю, яєшницю і горівку. По перекусці розходяться всі кожний до свого дому спати, а вечером знову сходяться до молодого.

ЗАЧІПЧИНИ МОЛОДОЇ.

Пополудни дружби встають (бо сплять у молодого) і йдуть просити сватьбу на весілля до молодого.

Самим вечером сходиться до молодого вся сватьба і другі гості.

Тимчасом три або чотири свашки беруть молоду, але так, щоб ніхто не запримітив і ховаються або до сипанця, а як сусід близько є, то до сусіда. Там замикаються і знимають молодій з голови букет. Молода розбирається з білого убраня, а вдягає рожевий або червений горсет, рожевий кабат і білий фартух. Належить зазначити, що свашки длятого ховаються з молодою, щоб їх дружби не побачили. Бо коли случайно посходяться і побачать їх дружби, то роблять молодійназлість. Зривають молодій з голови чепець або чубу і т. ін. Опісля молода сідає на коновку, що є прикрита подушкою, свашки зачинають чесати у два варкочи волосся та додають трохи лену, щоб чуба була більша. На чоло дають великий білий чіпок і білу або бронзову шовкову хустку.

Коли молоду зачіпчать, то кличуть молодого, і молодий дає молодій 10-20 зл. до рук за вінок, а свашки зачинають співати:

„Юш, юш по в'янечку юш, яку таку чаплявечку на головку злож.

Кукуріку г водне, кукуріку в ночи, як єй зачепили витрищила очи“.

Опісля співають молодому:

Паню млоду чепили, з банта кури летіли, пан млодий ся припотрав, вшитки кури полапав.

Поки свашки чеп'ять молоду, молодий скривається десь у кутику, знимає із себе шлюбну сорочку, а вдіває сорочку від молодої. Цю сорочку, що її здійме сейчас ховає, бо свашки, коли її схоплять, то сейчас вяжуть рукави. Кажуть, що коли пов'яжуть молодому в сорочці рукави, то молодий не буде бити своєї жінки. Нераз буває так, що коли молодий сильний, то сорочку пірвуть цілком, бо свашки тягають сорочку до себе, а молодий до себе. Одного разу трапився такий випадок, що свашки були сильніші, відібрали молодому сорочку, пов'язали рукави, а молодий так сильно тим розгнівався, що прискочив до молодої та її таки на місци добре набив. А треба знати, що на Лемківщині взагалі є дуже рідкі випадки, щоб муж бив свою жінку.

Потім передня свашка частує всіх горівкою, перекушують і йдуть співаючи з молодою до хати:

„Ідеме ми з коморечки, дайте же нам палюнечкі, веземе єй зачепену зробили ме з дівки жену“.

Коли увійшли до хати, молода відв'язує ріщку, відв'язує шнурочку (Гостина у молодої), тне на кавалки та дає по кавалку сватьбі та дружкам. Окремо тне молода з 2-ма шнурки по кавалку і дає музикантам, а музиканти прив'язують до гусель.

Коли має молода на голові кілька стяжок, то одну дає до церкви, а другі роздає молода сестрам.

Тепер молодий танцює з молодою, а опісля дружби і староста. По кількох танцях, дружби йдуть у село просити на придани.

ПРИДАНИ.

Приданами називаємо гостину — другого вечора по шлюбі в молодого. Придани справляє молода для своїх батьків, товаришок, сестер, кумів і добре знайомих сусідів.

Дружби йдуть просити приданців, там, де каже їм молода і сейчас з ними йдуть наперед до батьків молодої. Там одержують перекуску і горівку. Мати бере з собою рівнож 1 л. горівки, хліб, або велику булку і так всі разом йдуть до молодої на гостину. Як молода вийшла заміж у своїм селі, то йдуть пішки, коли ж на другім селі, то їдуть возами. Через дорогу співають:

„Їдеме ми на придани за тим чачком малюваним, їдеме го навидіти, чи му буде добре биті.

Їдеме, їдеме, жеби з ми єй нашлі, жеби з ме виділи, чи їй бабом красьні.

Їдеме, їдеме з гори до долини, їдеме глядати, той новой родини.

Коло млина яворина, коло млина сосна, ніхто того не вгадає, для кого я вросла.

Не мам нич, не мам нич, вода мі забрала, лем то моя міла на брежку зостала.

Чиє дівча на брежку і в атласовім фартушку, чиє ж би било, моє є, што я го любував, воно ме.

А пониже Милика дівки ся купают, на зелених вербинках фартушки вішають. Які тоти фартушкі

з білими краями, які тоти дівчата з чорними очами.

Кєби такі очата в крамах продавали, то і я би купила свому фреїрови.

Іще бим му купила хусточку єдвабну, жеби люди виділи, же ма білу ладну.

Іще бим му купила піщалку кленову, жеби собі запіскав, як піде до дому.

Іще бим му купила скірні з острожками, жеби собі черкотав горі Кошицями.

Іще бим му купила перстеник на палец, жеби ся му міґотав як піде на танец.

Іще бим му купила перечко на главу, жеби собі потрісав як піде до дому.

Коло млина яворина, коло млина качка, видам я ся прото видам, хоц я небогачка".

Так співають через цілу дорогу, а коли вже доходять до хати молодого, то зачинають співати:

„Приданяри з доли закривайте столи, столи яворови обруси квітови.

Придани, придани од Бога надани, од Бога милого до пана нашого".

Так співаючи приходять до дверий, що є замкнені. Назустріч виходять їм музики, приданці співають а музики приграваають:

„Виход до нас, виход наша пані млода, як не маш палюнки єст на ярку вода. Як не маш палюнки, набер гнояниці, напой же си, напой свої приданиці.

Жебис била фришна,[22]) то бис ґу нам вишла, але їс лінива, тос не вилетіла.

Виход же нам, виход ти Ціханский (молодий) сину, привитай, привитай по жені родину"...

Як до хати не впускають, то видавця іде до дверий, пукає й говорить: „Пане старосто! Гей!"

Староста отвирає двері, а видавця каже: „Слава Ісусу Хрісту!" Староста відповідає: „Слава на віки. Витайте красно, та што Ваз ту пріводіт о такій порі? Може блудите, а може дашто глядате?" Видавця: „Пане старосто! Сталася нам шкода. Мали з ме стадо овец і як паслися коло Ваших, єдна найкрасша одорвалася од нашого стада і пішла ґу Вашому стаду. А хто зна, ци Ваш югас[23]) єй нароком не вхопіл?" Староста: „Так як пільнуєте, так мате. В нас жадной чужой увці ніт. Може Вам вовк вхопіл, а Ви не знате тай ту глядате?" Видавця: „Тераз вовків ніт, хібаль тоти рукати. А она ту г Вас є, бо ми ту чули єй беку, і зато ту ідеме." Староста: „Піду іши пресмотріти. Як буде, то Вам дам. Ми ту ничийого не хцеме." Староста йде, а за хвилю приходить і каже: „Та єст акурат. Ани сам єм не знал. Но, але мусіте нам за зимівлю заплатити, бо з ме єй красно визімували, юш ся лінит." Видавця: „Сама тота, але презначена і планна, бо сте її може лем кустріцю[24]) і крячину давали їсти та зато лінится. А іще плацу хцете, а сир по ній де? Била найліпша дійка, мате з нами добрі обийтися, жеби било тихо." Староста: „Та як же о сир допоминаєтеся, кед то била іщи ярка[25]). Аж може тераз буде доілася і то хто зна, яка там дійка з ней буде. А презначити з ме мусіли, бо хто єст в нашім кошарі, то мусит мати наш ознак. Будте раді, же Вам нашлася, то за налізне хоц напіємеся."

Тепер виходить молодий і молода зо світлом, а хтось третій з горівкою. Молода обвиває руку до фартуха або до хустинки і витаєся зо всіми. З кім привитаеться, той дає на привитання до руки 1 зл., а цей, що держить горівку частує всіх.

По привитанні молодий і молода входять до хати, а за ними приданці, що співають:

„Прийшли з ме ту на придани за тим чачком малюваним, прийшли з ме го навидіти, ци му буде добре бити. Як му буде велька біда, не прийдеме веци ніґда“.

Коли вже увійшли до хати, батьки молодої сідають за переднім столом, а коло них молода з дружками. Мати кладе на стіл хліб і горівку, що з собою привезла, а молодші приданці танцюють.

По кількох танцях засідають приданці коло молодої до стола, а гості й сватьба за іншими столами. Тепер дають перекуску, а свашки співають:

„Чого ви ту приданяри прийшли, кед ту хижа не до Вашой мисли. Бо ту хижа з кресаного древа, не такіх ту приданярів треба“.

Приданці знову свашкам відповідають:

„Свашеньки, свашеньки, їли би зте, пили, кед з те паню млоду криво зачепили.

А ви свашки чти не мате, же ся домів не збирате, а ґаздови то не мило, бо з барілки вивітріло“.

Свашки знову відспівують приданцям:

„Пришли до нас приданяри, што ми ту їм їсти дами, нарубами дрібних трісок, дами ми їм на сім мисок. А на осму болота, най ся наїст голота“.

До цього співу приграває музика. Перекуска триває годину. Підчас того співають і танцюють.

Десь так около 9 години вечером, дружба просить всіх за стіл. Староста зачинає молитву, а по молитві зачинають почастунком вечерю. Кухарки приносять на стіл росіл з горохом. Всі їдять і співають, а музики пригравають:

„Ой вершек мій вершек, мій зелений вершек, юш мі так не буде, як мі било перше. Бо перше

мі било, барс мі добре било, од своєй матічки не ходити било. Не ходити било кадій я ходила, не любити било, кого я любила. Не ходити било горами лісами, не любити било хлопця з чорними очами".

Потім дають риж, мясо і капусту та підчас того співають дальше:

„Була я дівечка, юш не буду ніґда, юш ся зволя моя през гору преміґла. През гору, през гору, през гору Леґнавску[26]), лапайте їй хлопці на злоту ретязку.

Нічого мі не жаль, лем той єдной річи, того варкочика, што закриват плечі.

Нічого мі не жаль, лем то за очима, же ся розлучили чорні зо сивима.

Кєд бись знала Нацьо (молода) як ти в чепцю бритко, зарас би ти зарас зошмарила вшитко.

Мусіла ти Нацьо в зальоти дрімати, што ти не виділа кому ручку дати.

Ані нема фарби, ні жадной подоби, вивезти на берег дрилити до води.

Мусіла ти Нацьо в долину смотрити, же ти не виділа за кого маш іти.

Не смотрилам долу, смотрилам до гори, сподобало ся мі то Янково поле.

Буде тобі Нацьо, буде тобі добрі, будеш ти лігала з курами на поді.

З курами на поді, з гусями на воді, буде тобі Нацьо, буде тобі добрі.

Родинонько моя, родино кохана, Ви ся веселите, а я заплакана.

А шваґричку, шваґре не бий мою сестру, бо я на тя тримам сокєрочку остру.

Сокєрочку остру іще си поострю, ой шваґричку шваґре, не бий мою сестру.

Жаль мі є, жаль мі є, жаль мнов потрісує, хто мя не виховав, той мі росказує. Хто мя не виховав, раз мі їсти не дав, а тераз ся буде на мі поневіряв.

Не лем тота мама, што мя виховала, але і тота мама, што мі сина дала.

Було не копати під порогом ями, було мя не брати від тата і мами.

Було не рубати зеленой ліщини, було мя не брати молодой дівчини".

На приданах є багато молодіжи, і тому при їдженні витворюють різні жарти й сміхи. Дружби сиплять гостям до їдження соли, а найбільше там, де сидять дружки. Старостові, коли їсть, сиплять соли до ложки. Декому насиплять до кишені капусти або напхають костей. Іншому знову запхають до кишені ложку. Коли-ж опісля дружба нарочно в него знайде, всі сміються, що той ще не наївся. Або возьмуть пляшку води і поставлять на стіл місто горівки. Староста не знає, випє, а то вода. А щоб з него не сміялися, удає що то горівка, здоровкає до другого, і так нераз перейде через цілий стіл, аж доперва коли трафить на декого дурнішого, що з того позлоститься — тоді доперва всі з нього сміються.

На кінець їдять капусту. Як поставлять на стіл капусту, то музики зачинають грати знану вже нам пісоньку: „Ма баба..."

При капусті найбільше співають і роблять жарти.

„Заграй мі гудачку тот короткий танец, моєй весолости днеска вечер конец.

Заграй мі гудачку на тонку струнечку, най си витанцюю свою фраїречку.

Заграй мі гудачку, як мі маєш заграц, а по моєй смерти вшитко можеш забрац.

Тераз єм ся розскакала, тераз мі заграйте, чорні м бути потрепала, червені мі дайте.

Заграй мі гудачку, штаєра, штаєра, най си витанцюю моєго фраїра.

Чи тоти гушельки злоти струни мают, як я їм заспівам, же так красні грают.

Горіла липка горіла, а під ньом мила сиділа, іскорки на ню падали, паробци над ньом плакали. Ой ви паробци не плачте, зелену липку загасте, кільо на тій липці конарів, тільо під том липком дулярів; кільо на тій липці листочків, тільо під том липком дудочків. В решеті воду носіли, зелену липку гасілі. Тільо дівоцкой подоби, што в тім решеті той води". Тепер дружба бере тарілку, б'є до неї палицею і носить по всіх столах, а гості кидають музикантам 5-10 ґр. Опісля моляться, а по молитві староста говорить: „Всечесна сватьбо, госці і Ви родиче! Што ту зв'яжете на земли, буде зв'язано і на небі, так учит пісмо сьвяте. І тот зв'язок прішол вчера до скутку, бо били з ме сьвіткамі, де Церков Тайном Малженьства получила тих двоє молодят, котри жиючи осібно, подали собі гнеска руки і пришли на єдну дорогу. Били з ме сьвідками, як они собі перстені з пальця на палец перекладали. Тоти перстені сут як тоти два огніва, котри лучат великий ланцух малженьств христіянских. Ми ту обходиме так як празник тих молодят, котрий то день для них єст дуже важний. І ми можеме повісти словами сьв. Петра, котрий повіл до Ісуса Хріста, як Ісус Хрістос переобразился на горі Таворскій: добрі нам ту бити і весело. Бо маме того дару Божого з праци рук того господаря, котрий ходит і припрошує: „заживайте, пійте." А до того іщи музика нам приграває. Але знову на другім місци, де Ісус Хрістос

п'ятьма хлібами і двома рибами накормил 5 тисяч людий, повідают ученики до Ісуса Хріста: „Учителю роспусти народи, бо юш ґу вечеру єст“. То і нам би треба повісти, же і нам треба розийтися, бо юш другий день забавлямеся. Але нім розийдемеся, то тим часом молодятам многая літа повінчуєми, аби щасливо, в згоді з родичами, а в любови меджи собом проживали до глубокой старости, многая літа. (співають).

А терас тим родичам і господар'ям того дому най Господ Бог даст сил і здрав'я в згоді з тима ново-повінчаними проживати і внуків ся дочекати. Ісус Хрістос, як прішол по воскресенію до Апостолів, то перше слово повіл: „Мир вам!“ То і ми, як з ме Вам до того дому тоту невісту пріпровадили, то тіш, жеби сте з том згодом проживали. Дякуєми Вам за тоти дари Божи, а праци рук Ваших, би то не било ущерблено, але сторицею винагороджено на многая літа! (співають).

А терас тій новій родині, а Вашим сватам, жебисте били добрима сватами, не так як то биват медже намі, же пред весільом барс раді маются, а по весілю, то єден в ліво, а другий в право позерат. А Ви о собі не забивайте і в згоді на многая літа проживайте! (співають).

А тераз приданцям і всім госьцям, многая літа. (співають).

Іщи кухаркам, же найвеци ся наробили і старалися вшитким угодити, многая літа“ (співають).

По промові старости приданці складають дарунки молодій. Кожна жінка, що є на приданах, кладе на таріль хустку або полотно, або гроші, але кожна з осібна, а староста носить молодій і каже від кого є. Говорить так само, як при даруванні дружок і дружбів. Молода за кожним

дарунком дякує і рівнож говорить так, як попередньо.

Потім дарує молода. Зачинає від мужа мами. Кладе на таріль хусточку, на ню кладе красну хустину на голову за 10-15 зл., на це кладе дві булки (за 10 ґр.) а в них впихає по 50 ґр. Тепер кличуть маму до стола молодої, мати молодої на-

Замужні ґаздині коло церкви з дітми. Команча, пов. Сянік. (Фот. Я. Фальковскі).

ливає келишок горівки і здоровкає до свахи, а староста передає дар і каже як попередньо. Мама дякує: „Дякую своїй невістці за дар, а пану старості за послугу. Обіцююся добром бити, в згоді жити, і як што буде, то поколисати“. Забирає дар до фартуха і відходить.

Часом не кличуть матери молодого до стола, але староста несе дар там, де мати і її вручає. Підчас того нераз роблять жарти. Пр. дружба

виструже з картеля[27]) колиску і в дорозі ставить цю колиску на таріль з дарунками від молодої. Староста вручає матері молодого дарунки враз з колискою, а ця забирає подарунки, а колиску ставить назад на тарілку для молодої.

Потім молода дарує вітцю молодого полотна на сорочку. Церемонія така сама.

Опісля дарує молода сестрам молодого по хустці, а братям гроші, або полотна на сорочку. На останку дарує тіткам і дальшим кревним.

Тимчасом, як молода обдаровує родину молодого, то молодь співає і танцює. Два дружби бере вітця на руки, підносять до гори, а всі співають: „Наші Няньо най жиют, най жиют, най ся з нами напіют". Або: „Наш ґазда най жиє, най жиє, най ся з нами напіє, многая літа". Так підносять три рази, і за кожним разом так співають. Опісля підносять так само маму і співають: „Наша мама най жиют..." і т. д. Так само співають і музикантам: „Музиканти най жиют, най жиют, най ся з нами напіют, многая літа".

Потім слідує т. зв. танець „до чепін". Староста бере молоду, кілька разів обертається, дає до руки 1-2 зл., 50 ґр. і віддає молоду дружбові. Так танцюють всі, хто тільки є на весіллю.

По тім танцю приданці складають по кілька ґрошів на таріль для тих кухарок, що варили їсти. Коли назбирали 2-3 зл., ставлять на тарілку два келишки горівки, староста кличе кухарок, дарує їм ці гроші, а притім каже: „Наше добре кухарки, зато щось те нам так добре наварили їсти, даєми Вам трохи грошей, хоч на фартухи, щось те попалили при варіню". Кухарки горівку випивают, а гроші ховають; дружби їх підносять, а всі співають: „Наші кухарки най жиют, най

жиют, най ся з нами напіют“. Підносять їх кілька разів.

Тепер танцюють до рана. Як зачинає робитися день — починають всі збиратися до хати, а притім співають:

„Будеме ся вибирати, дайте же нам по поляти[28]). Дайте же нам по два книші, не з'їдят вам зерно миші.

Слонечко виходит, місячок заходит, юш ся родинонька з купочки розходит.

Весіля ся кінчит, біда ся зачинат, пані млода плаче, же юш не витримат.

Не плач Нацьо, не плач, чого бис плакала, кед ти ледви ждала, жебис ся видала.

Не гнівайся Янку, же перина мала, бо Націна мама гуси не ховала. А хоц і ховала, то їх попродала, не гнівайся Янку, же перина мала“.

Поки ще гості розійдуться — просять їх за стіл і дають їсти, що лишилося ще тепле від вечорі. По їдженні забираються всі до дому. Коли вже вийшли на подвіря — співають:

„Бувайте здорові мої товаришки, не будеме ходзіц разом на орішки. Ані на орішки, ані на ягоди, бувайте здорові дівчата молоді“. І відходять.

ЗАКІНЧЕННЯ ВЕСІЛЛЯ.

Свацини.

По полудні, або на другий день роблять свацини. Свашки, як є добре весілля, хотять віддячитися ґаздам. Складаються на горівку, кожна бере хліб, а до хліба або бриндзю, або яйця, солонину або мясо і несуть це все там, де є молода. Там у молодої це все приряджують, а коли все готове, то всі свашки засідають за стіл, а коло них молоді, батьки молодих, часом і сусіди та гостяться.

Поправини.

За тиждень по весіллю роблять поправини. Це мати молодої справляє ґостину для батьків молодого т. зв. свахи й сватя, а це тому, бо они не мають часу підчас весілля бути в них на гостині. Просять також і дружбів, бо дружби рівнож мало гостяться на весіллю, а це тому, бо носять миски на стіл, припрошують до їдження гостей, виносять столи і т. д.

Мати просить також свою доню, зятів, ближчих сусідів і цілу родину.

Тут вже нема нічо замітнього. Трохи попють, поїдять бриндзі, мяса, росолу і розходяться до дому.

Додаток.

Підчас весілля, коли добереться відповідне товариство, а головно, коли мудрі й забавні старости, то між іншими жартами представляють різні монольоги, виголошують різні поезії, чтенія і т. п. Наводимо тут найчастіше практиковані того рода жартобливі виступи:

От Івана Любенецкого Чтеніє.

Братіє! Бил собі чоловік Сімеон любящий в коршмах сидіти во вся дни живота своєго.

І рече Сімеон: Іцку, Іцку гряди во півніцу і принеси шарпаніцу. Іцко послушен бил, гряділ во півніцу і принюс шарпаніцу і наліває во шкляніцу і подаває Симеонові. Сімеон попіл раз, другий раз і третий раз і склоніл Главу і упал под лаву і успе яко пес.

І храпіт там Сімеон цілий ден. Аш під вечер взяли чада Іцка Ізраіля і винесли з корчми Сімеона вон, і кинули єго под плот.

Ми тую палюніцу велічаєм, о чест і славу не дбаєм, до свіней ся рівнаєм, по болотах ся валяєм. Слава Гершкові і Мошкові і пейсатому Іцку Ізраілю.

Зьлі і добрі.

Двох пріятелів ревних в серцю й мові зішлися раз в ярмак сьвяточній в Лабові. А привітавші як ся звикло годіт, як ся чловек з чловеком так часто не ходіт. І єден другому рече, як то по звичаю: „як ся ті поводит любій пріятелю? Оженіл єм ся. — То добрі Богу хвала. Не добрі, бо з ней єст велька нездора. То зьлі. — Та не конче

зьлі, бо з довгом ся мі злекшало. Бо во вяні з ньом взял єм пінязі немало. Та добрі. — Ой ні, бо за в'яно што мі далі, накупіл єм увец, то мі вшиткі поздихалі. Та зьлі. — Та не конче зьлі, бо за скору і вовну достал єм пінязі міхіріну повну. То добрі. — А де там добрі до марніка, кед ся мі іньша випроваділа штута. Дім єм собі купіл, викінчіл, визлотіл, перун тріс до него і обернул в попіл. О, то зьлі. — Не дбам, добрі мі з тим громом, бо оген спаліл жену враз з домом.

Вибір жени.

Славний ґдовец десь там в малім місці, в середнім юш віку і на хпіл сівавій, але іщі черствій і жвавий, хтіл ся оженіті нарешці. Мал свій домок на ринку, кавал поля склеп до шінку, прітім ґрош гойний і як рас на мужа прістойний. Глядал жени, і як то биват: на такім товарі ніколі не збиват. Бо в бліскости себе без ламаня голови, нашол собі аж дві ґдови. Єдна била молода жвава і ревна, друга зас старша, але на жену певна. Трудній бил вибір і велькі клопоти, як наші ґдівки з приємном мінком все ніби зо жарту і пустоти бавілі ся єго чупріном. Молодша го хтіла маті молодшім, прістойним, а старша веце до себе подібним. І все му з голови волос по волосьі скубалі, єдна чорний друга білий, аж го на конец тот жарт ток ошпетіл, же ґлупйом головом як би диньом сьвітил. Го, го в злости помисьліл, єм іщі прес жени, а юш вилісіл єм, а што буде, як ся оженю? Ні, ні, не буду дурним ґдівцем. Будте мі здраві, кланям в уніже710, і баби охабил на нічем.

ПРИМІТКИ.

1) вело́бний — гордий.
2) жеби сте били притомні — щоб ви памятали, щоб не забули.
3) рі́щка — це 5—8 галузок з ялиці, що зросли в долині в одно (вершок ялички) щоб було добре взяти до руки. На кожній галузці є купочки барвінку і по одній рожі. Вузенька стяжка повязана гарно на кокарди лучить всі рі́щки разом, а на самім вершку мала кругла булка або яблуко. Цю булку або яблуко зїдають молоді по половині, коли йдуть по шлюбі спати.
4) камарі́шка — зілля.
5) гуда́ки — музики, звичайно цигани.
6) пе́ра — це квітки, пришиті на чатині, що їх пришивають на грудях кожному сватові.
7) ко́пія — це дві кольорові хустки зошиті разом, а застромлені на кінець довгої палиці. На вершку тієї палиці є чатиння, рожа й „перечка.“ Це є знак весільний і це є найбільша втіха свашок. Бо коли її зроблять, віддають сватови, що держить ціле весілля в руках; колиж свашки її викрадуть, то сват мусить дати пів літри горівки; колиж не викрадуть, то свашки мусять дати сватові пів літри.
8) поціра́ти — поваляти, оболотити.
9) ґа́мба — уста.
10) вида́вця — це господар на час весілля в домі молодої.
11) вилоїти — добре набити.
12) ой бив сом там — ой був я там.
13) роки́та — карловате дерівце, що має базьки як верба.
14) пахо́лок — парубок.
15) на мой веру направду.
16) решпекти́ло — нездара.
17) басали́ґі — грубий кій.
18) сьміґа́лец — молодий гультай.
19) розво́ра — нездала жінка.
20) слук — туман, ідіот.
21) фіґель било розийтися — тяжко було розійтися.
22) фри́шний — цікавий.
23) югас — пастух від овець.
24) кустри́ця — лиха, гірська трава.
25) я́рка — вівця, що не мала ще ягняти, ще не доїться.
26) Леґна́ва — село на Чехо-Словаччині.
27) ка́рпель — виглядає як ріпа, садять для худоби, але й люди їдять.
28) па́ля — пляцок печений з муки на блясі при кухні або в печі.

ЗМІСТ

1/108